

Milan Kundera *The Curtain* | Maailmankirjat

An Essay in Seven Parts, (Harper perennial 2008)

Aleksis Salusjärvi

--

Jotta voi muodostaa käsityksen kirjallisuudesta, pitää lukea täysipäiväisesti ainakin kaksi vuosikymmentä, mielellään kuitenkin puoli vuosisataa. Siksi emme voi väistää sitä viisautta, jota vanhat, kirjallisuudelle elämänsä vihkineet ihmiset kantavat harteillaan. Tätä piirrettä ei löydy yhtä selvästi muista taiteista, koska niiden omaksumiseen ei kulu läheskään yhtä paljon aikaa.

Milan Kundera on harvinaisen tarkka ja kirkas ajattelija, jonka teoksissa lankeavat yhteen esseistiikka ja kerronta. Ajattelu ja oleminen ovat yhtä – ja ne nivoutuvat Kunderan proosassa havainnoiksi ja tapahtumiksi ihmeellisellä tavalla. *Curtainissa* ajattelu on kuitenkin ohuempaa, koska teksti koostuu lyhyistä katkelmista ja anekdooteista, kuin muistikirjassa.

Romaanikirjailijan ajatus ei ole lyhyt. Siksi lopputuloksena on viittauksia, joiden paikkansapitävyyttä ei tarvitse kyseenalaistaa, mutta joiden paino ei lepää täysin ihmisen elämässä vaan osin myös sen ulkopuolella. Lukiessani kirjaa olin valmistautunut ottamaan vastaan jotakin kokonaista, jonkin kokonaisuuden, joka olisi sellaisenaan minuun jäänyt. Sen sijaan sain viittauksia.

Kundera on kartoittanut eurooppalaisen romaanin olemusta jo pitkään. Hän pitää älyllisenä tappiona sitä, että Eurooppa ei ole kyennyt näkemään kirjallisuuttaan yhtenäisenä, vaan kansallisuuksiin sitoutuneena. Kirjallisuuksista puhutaan monikossa, ei yksikössä. Kysymys on pitemmästä prosessista, jossa eurooppalaisuus on kadonnut nationalistisiin oppositioihin ja toiseuteen.

2

Mikä sitten on romaani? Kundera kirjoittaa, että lyriikka ei ole kirjallisuuden haara, vaan jotakin, joka sijoittuu itse olemiseen. Aikuistuminen on kasvamista ulos lyriikasta – se on vertaamisen ja käsitteenmuodostuksen, itsestään ulos astumisen, prosessi.

Romaanikirjailijan on synnytettävä itsensä lyyrisen maailmansa raunioille. Ennen ensimmäistäkään proosavirkettä on jotakin jo peruuttamattomasti menetetty: kieli, joka ei eroa olemassaolosta, joka ei viittaa mihinkään todellisuuteen, koska on sitä perustavasti itse.

Romaanin tarkoitus, kuten kaiken taiteen, kytkeytyy ihmisyyteen. Ihmisen elämä sellaisenaan on tappio, ja ainoa asia, mitä voimme tehdä tuon vääjäämättömän häviön edessä on yrittää ymmärtää sitä. Se on romaanitaiteen olemassaolon syy.

Taiteessa klassiset metafysiset kysymykset – mistä me tulemme? minne olemme menossa? – saavat kirkkaan, konkreettisen merkityksen, eikä niihin vastaaminen ole ollenkaan mahdotonta. (4, suomennos minun)

Taiteen historia todistaa, ettei edistymistä ole tapahtunut. Taiteen historia on kertomus matkasta tuntemattomaan, sen kartoitusta. Romaanikirjailija ei pyri kirjoittamaan edeltäjiään paremmin, vaan näkemään mitä he eivät nähneet, sanomaan mitä he eivät sanoneet. Kundera jatkaa, että tiede ei tarvitse yksilöä, sillä keksinnöt tekisi lopulta aina joku toinen, mutta taide on yksilöllistä ja sellaisena korvaamatonta. Taideteosta ei voisi tehdä kukaan muu, koska se ei ole minkään kehityksen tai edistymisen tulos.

Tästä perspektiivistä on täysin perusteltua mieltää kirjallisuus kokonaisuutena, sen sijaan, että jokaiselle kielelle ja kansalle ajateltaisiin oma kirjallisuutensa. Varsinkin, kun on kyse Euroopasta, jossa kansakuntien ja kielialueiden rajat eivät juurikaan noudata valtioiden rajoja – ja jonka asukkaista suuri osa puhuu ainakin kolmea kieltä. Kirjailijatkään eivät tietysti voi olla vaikuttumatta muustakin kuin oman kansansa kirjallisuudesta.

Kundera itse on kirjoittanut kahdella kielellä ja kotiutunut kahteen Euroopan maahan. Hänen myöhäistuotantonsa paljastaa väsymystä, jossa totuus ei liity enää täysin ihmisruumiiseen, kyvyttömyytemme ymmärtää sen ristiriitaisia viestejä – tai toteuttaa sillä ihanteitamme. Ikääntyneen Kunderan totuus on läpileikkaavissa huomioissa, itse kulttuurissa, jossa ei kuitenkaan enää asu ihmisiä, jossa ei ole alleviivattuja pyrkimyksiä, toiveita, pettymyksiä, koska ne kuuluvat aikaan, jolloin valinnat muokkaavat meistä itsemme, jolloin olemme alussa ja jolloin muutos on kaiken keskipisteenä. Vanhuus eristyy ja eristetään, hän kirjoittaa. Se on varmasti myös syy siihen, että vanhuus ei tuota keskeisintä romaanitaidetta, että kirjakauppojen hyllyissä olevat niteet ovat niin suurelta osin lapsellisia.